

Radnóti naplója

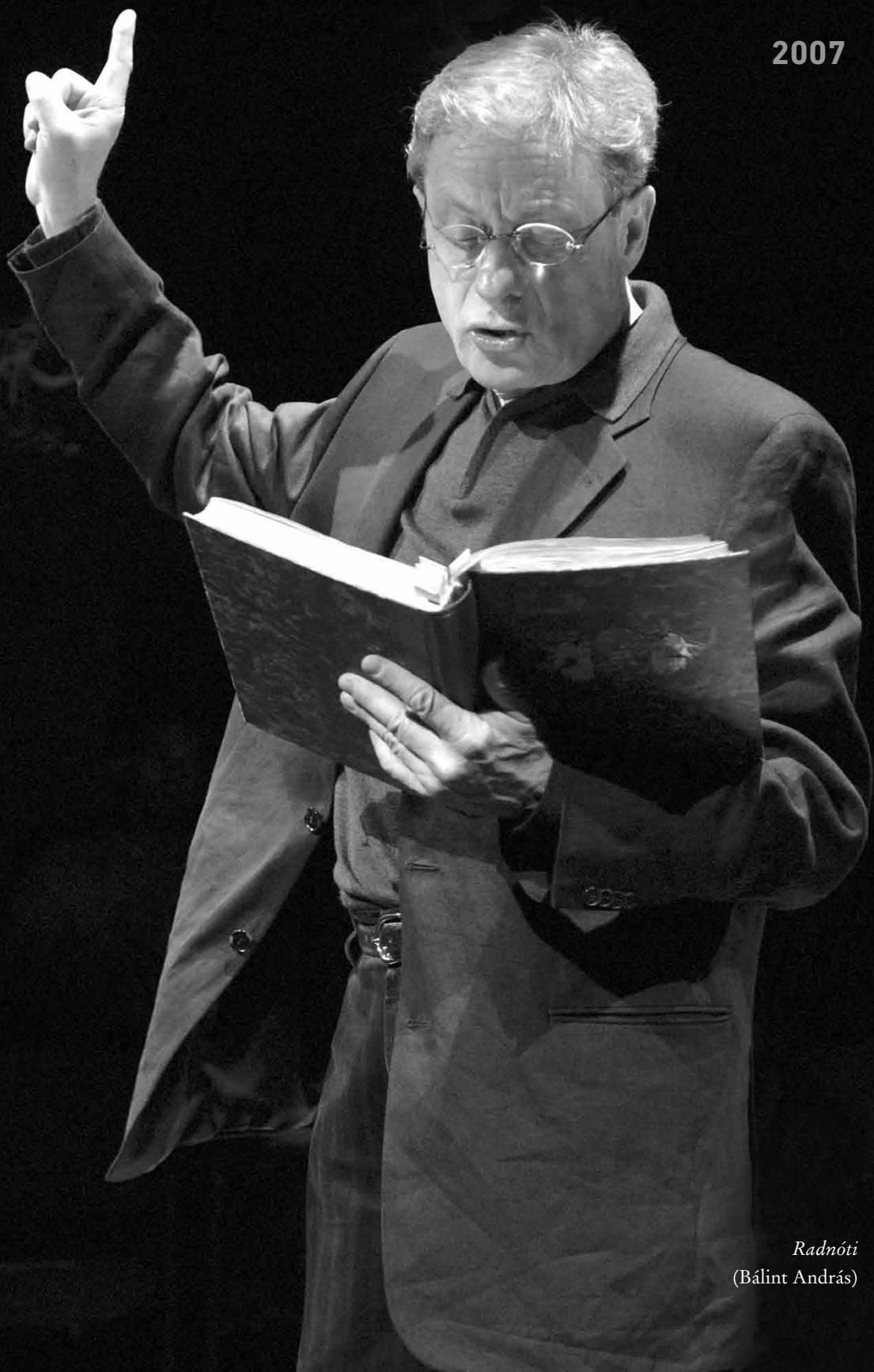
Nem nemzedéki, inkább egyéni vallomás a *Radnóti naplója* [1938–1943]. A külső, alkati azonosulás talán itt a legkönnyebb: egy interjúban Bálint András azt mondta, hogy Radnótiné szerint is hasonlít Radnótira. De ami ennél is fontosabb: érzékelhető volt a belső azonosulás Radnótival. Az est irodalomtörténeti esemény is volt, mivel ez a napló akkoriban még nem jelent meg teljes egészében nyomtatásban.

(*Schiller Erzsébet*)

Radnóti Miklós és Gyarmati Fanni vendégségben,
Liliom és Julika jelmezében

2007

Radnóti
(Bálint András)

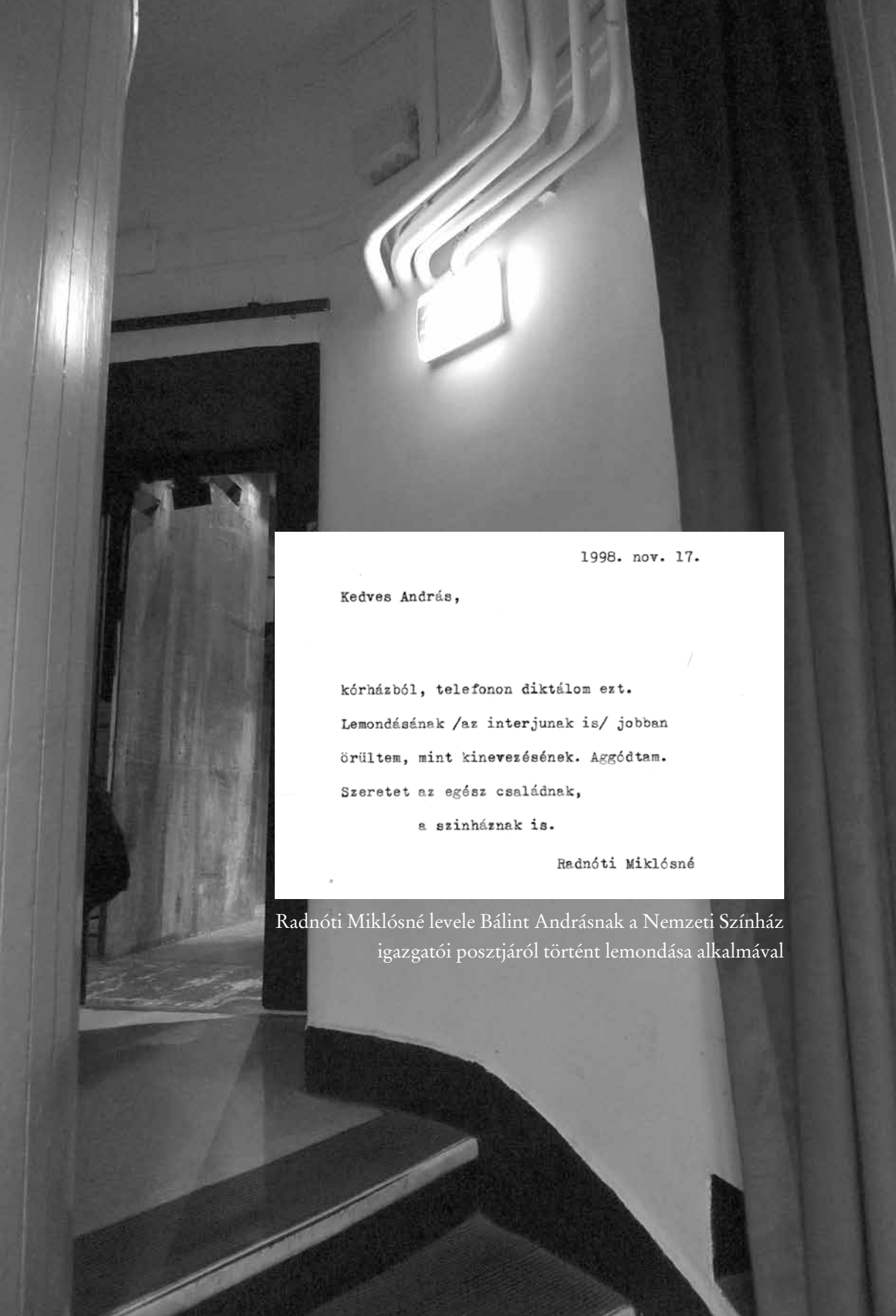

Ferenc Győző

Gyarmati Fanni, szokatlan szerepben

2007

2006. augusztus végén felhívott Bálint András, hogy új Radnóti-estre készül, és szeretné, ha tanácsadóként közreműködnék. Találkoztunk, beszélgettünk, fél éven át viszonylag rendszeresen, a forgatókönyv minden apró részletét átrágtuk. A szokásos költői estekhez képest újdonság volt, hogy András nemcsak verseket akart szavalni, hanem valamiképp önmagát is bele akarta írni az előadásba, amit én nagyon támogattam. Arról akart beszélni, ami Radnótiban a legmélyebben foglalkoztatta: Radnótinak a zsidósághoz, saját zsidóságához fűződő bonyolult viszonyáról. Ehhez a jelenből indult el, felolvasott egy neki címzett gyalázkodó antiszemita levelet. Nádas Pétertől, Spiró Györgytől vett idézetekkel folytatta, súlyos mondatok hangzottak el a zsidótörvények szövegéből, parlamenti jegyzőkönyvekből, újságcikkekből, Radnóti leveleiből, naplójából, Gyarmati Fanni naplójából. Jóval több volt ez, mint költői est. Nagyon szerette volna, ha Gyarmati Fanni, akivel igen szoros és szeretetteli kapcsolatban állt, megnézi legalább a főpróbát, ha már esti előadásra akkoriban nem vállalkozott. Alig néhányan ültünk az átalakított nézőtéren, András közepén, négyszögletes térben mozgott, minden oldalról széksorok vették körül. A költő özvegye ott ült az egyik első sorban, mellette kísérői. Elkezdődött a főpróba, és el tudtam képzelni, hogy mérhetetlen színpadi tapasztalatával is milyen szorongató lehet Andrásnak, hogy a mindig szigorúan és nyíltan kritikus Gyarmati Fanni mit szól majd a produkcióhoz. Elég hamar kiderült: úgy tíz perc, negyedóra telt el, amikor egyszer csak hangosan közbeszólt. Nem is szólt, kiáltott: „Hangosabban, Andriskám, nem hallom!” Andris fegyelmezetten folytatta, de azt hiszem, legszívesebben felnevetett volna és odarohant volna megölelni szabálytalan színikritikusát.

1998. nov. 17.

Kedves András,

kórházból, telefonon diktálom ezt.

Lemondásának /az interjunak is/ jobban

örültem, mint kinevezésének. Aggódtam.

Szeretet az egész családnak,

a színháznak is.

Radnóti Miklósné

Radnóti Miklósné levele Bálint Andrásnak a Nemzeti Színház igazgatói posztjáról történt lemondása alkalmával

Márai naplói

Bencze Zsuzsa, mikor az estek rendezéséről kérdeztem [*Boldog szomorú dal*, 1979; *Szép Ernő és a lányok*, 1984 – e kettő még a Radnóti Miklós Színpadon –; *Esti kérdés*, 1990; *Márai naplói*, 1992], az emlékeit szívesen idézve, szerényen azt felelte, nem lehet, nem érdemes komoly rendezésről beszélni. „Amire igazán szívesen emlékszem, az a közös munka – mondta. – Inkább külső szemlélőként vettem részt a négy est – Kosztolányi Dezső, Szép Ernő, Babits Mihály, Márai Sándor – előkészítésében. Úgy viselkedtem, mint egy néző, akinek vannak észrevételei.”

(*Schiller Erzsébet*)

1992

Márai naplói
(Bálint András)

COUNTY OF SAN DIEGO-DEPT. OF HEALTH SERVICES 3951 ROSEGRANS. THIS IS TO CERTIFY THAT, IF BEARING THE OFFICIAL SEAL OF SAN DIEGO DEPT. OF HEALTH SERVICES, THIS IS A TRUE COPY OF THE ORIGINAL DOCUMENT FILED. REQUIRED FEE PAID.

Ronald L. Ramon, M.D.
REGISTRAR OF VITAL STATISTICS

DATE ISSUED: February 27, 1989

CERTIFICATE OF DEATH
STATE OF CALIFORNIA
USE BLACK INK ONLY

STATE FILE NUMBER			LOCAL REGISTRATION DISTRICT AND CERTIFICATE NUMBER		
1A. NAME OF DECEDENT—FIRST (GIVEN)		1B. MIDDLE	1C. LAST (FAMILY)		2A. DATE OF DEATH—MONTH, DAY, YEAR
SANDOR		---	MARAI		February 21, 1989
2B. HOUSE S. SEX					1345 M
4. RACE	5. SPANISH/HISPANIC ☐ YES ☒ NO		6. DATE OF BIRTH—MONTH, DAY, YEAR		7. AGE IN YEARS
WHITE			APRIL 11, 1900		60
8. STATE OF BIRTH	9. CITIZEN OF WHAT COUNTRY	10A. FULL NAME OF FATHER		10B. STATE OF BIRTH	11A. FULL MAIDEN NAME OF MOTHER
HUNGARY	USA	GEZA GROSSCHMUD		HUNGARY	MARGIT RATKOVSKY
12. MILITARY SERVICE? 12. TO 19. XX NONE	13. SOCIAL SECURITY NUMBER	14. MARITAL STATUS	15. NAME OF SURVIVING SPOUSE IF WIFE, ENTER-MAIDEN NAME		
	103-28-9099	WIDOWER	---		
16A. USUAL OCCUPATION	16B. USUAL KIND OF BUSINESS OR INDUSTRY	16C. USUAL EMPLOYER	16D. YEARS IN USUAL OCCUPATION	17. NUMBER OF HIGHEST GRADE COMPLETED (1-12 OR COLLEGE 13-17)	
AUTHOR	FREE LANCE WRITING	SELF-EMPLOYED	60	12	
18A. RESIDENCE—STREET AND NUMBER OR LOCATION			18B. CITY	18C. ZIP CODE	
2820 SIXTH AVENUE, #1			SAN DIEGO	92103	
19D. COUNTY	19E. NUMBER OF YEARS IN THIS COUNTY	19F. STATE OR FOREIGN COUNTRY	20. NAME, RELATIONSHIP, MAILING ADDRESS AND ZIP CODE OF IMMEDIATE		
SAN DIEGO	10	CA	HARRIET MARAI, DAUGHTER-IN-LAW 3017 CADENCIA STREET CARLSBAD, CA 92009		
19A. PLACE OF DEATH		19B. HOSPITAL, STREET OR R.F. SECTION, BOX	19C. COUNTY		
Mercy Hospital and Medical Center		FR	San Diego		
19D. STREET ADDRESS—STREET AND NUMBER OR LOCATION		19E. CITY			
4077 Fifth Avenue		San Diego			
21. DEATH WAS CAUSED BY (ENTER ONLY ONE CAUSE PER LINE PER A, B, AND C—Y TO BE Filled)		22. WAS DEATH REPORTED TO CORONER?		23. WAS DEATH REPORTED TO FUNERAL HOME?	
IMMEDIATE CAUSE: (A) Lacerations and hemorrhage, brain		☒ YES ☐ NO		☒ YES ☐ NO	
DUE TO (B) Gunshot wound, head (mouth)		☐ YES ☒ NO		☐ YES ☒ NO	
DUE TO (C)		☒ YES ☐ NO		☐ YES ☒ NO	
24. OTHER SIGNIFICANT CONDITIONS CONTRIBUTING TO DEATH BUT NOT RELATED TO CAUSE GIVEN IN 21		25. WAS OPERATION PERFORMED FOR ANY CONDITION IN ITEM 21 OR 22		26. DATE OF OPERATION	
None		No		Type	
I CERTIFY THAT DEATH OCCURRED AT THE HOUR, DATE AND PLACE STATED FROM THE CAUSES STATED.		27E. SIGNATURE AND DEGREE OR TITLE OF PHYSICIAN		27C. PHYSICIAN'S LICENSE NUMBER	
		<i>M. L. Murphy</i>			
27A. DECEDENT ATTENDED BY A PHYSICIAN LAST SEEN ALIVE		27F. TYPE ATTENDING PHYSICIAN'S NAME AND ADDRESS		27D. DATE SIGNED	
MONTH, DAY, YEAR				2-22-89	
I CERTIFY THAT DEATH OCCURRED AT THE HOUR, DATE AND PLACE STATED FROM THE CAUSES STATED.		28A. SIGNATURE OF CORONER OR DEPUTY CORONER		28D. DATE SIGNED	
		<i>M. L. Murphy</i>		2-22-89	
29. MANNER OF DEATH—specify one: natural, accidental, suicide, homicide, pending investigation or could not be determined		30A. PLACE OF INJURY	30B. INJURY AT WORK	30C. DATE OF INJURY	31. HOUR
Suicide	Apartment	☐ YES ☒ NO	FOURTH	2-21-89	1313
32. LOCATION (STREET AND NUMBER OR LOCATION AND CITY)		33. DESCRIBE HOW INJURY OCCURRED (EVENTS WHICH RESULTED IN INJURY)			
2820 Sixth Avenue, Apt. 1, San Diego		Self inflicted .25 cal. auto. pistol gunshot wound, head (mouth).			
34A. DISPOSITION	34B. PLACE OF FINAL DISPOSITION	34C. DATE OF DEPARTURE	35A. SIGNATURE OF EMBALMER	35B. LICENSE NUMBER	
CREMATION	SCATTER 3 MI OFF COAST OF PT LOMA, CA (SAN DIEGO COUNTY)	FEB 24, 1989	NOT EMBALMED	---	
36A. NAME OF FUNERAL DIRECTOR OR PERSON ACTING AS SUCH		36B. LICENSE NO.	37. SIGNATURE OF LOCAL REGISTRAR	38. REGISTRATION DATE	
MERKLEY-MITCHELL MORTUARY		F-119	<i>Ronald L. Ramon, M.D.</i>	FEB 24 1989	
STATE REGISTRAR	A.	B.	C.	D.	E.
					CENSUS TRACT

Márai Sándor

Márai Sándor halotti bizonyítványa

Bálint András

Bemutató előtt

Jordán Tamás osztálytársam volt az általános iskolában, a gimnáziumban egy évfolyamba jártunk, a szomszéd házban lakott, régi a barátság. Akkoriban Kaposvárott volt színész, szólt, hogy csinált egy különös József Attilát, megmutatná. Az est (*Amit szívedbe rejtesz*) lényege az volt, hogy – néhány vers mellett – elmondta a *Szabad-ötletek jegyzéke két ülésben* című pszichoanalitikai naplót, melyet József Attila analízis után írt le a Japán kávéházban. Jordán kitalálta hozzá a „fülbesúgást”, tehát hogy a nézők fülhallgatón keresztül hallgathatják, mint egy vallomást, afféle személyes gyónást. [...] Kétfajta engedélyt kellett beszereznünk: egy szerzői jogit és egy minisztériumit. El akartuk kérni a szöveget a Petőfi Irodalmi Múzeumtól, de az akkori igazgató nem adta oda, ma is emlékszem a mondatára: „Nem értek egyet a döntéssel, de nem adhatom oda.” Egyszerűen félt kiadni a múzeumból. [...] Az előadás engedélyezéséhez szükség volt egy pártfogóra. A Fővárosi Tanácsban azt javasolták, hogy mondjon Jordán Tamás csak József Attila-verseket, abból nem lehet baj. Nem hagytam abba, és egyszer csak eszembe jutott, hogy csináljunk egy bemutató előtti megnézést hétfő délelőtt, afféle előzsűrit, és hívjuk meg rá Király Istvánt, a neves és pártkörökben is befolyásos irodalmárt, tanszékvezetőt. Eljött. Elhívtuk még Babarczy Lacit és Koltai Tamást, és jött még valaki a VI. kerületi pártbizottságtól. Jordán végigmondta, levettük a fülhallgatókat, és mindannyian Király Istvánra néztünk, aki nem szólalt meg. Zokogott. Beültünk a büfébe, és zokogott. Alig tudott a sírástól megszólalni, aztán azt mondta, hogy gyönyörű, és hogy el van ragadtatva. Még aznap fölhívta Aczél Györgyöt, és mehetett az előadás.